

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ
ЕСТЕТИЧНИМ ВИХОВАННЯМ УЧНІВ**

Аналізується концептуальні підходи до управління естетичним вихованням учнів, у яких чітко визначено цілі, завдання, зміст естетичного виховання учнів і науково обґрунтовано Концепцію управління естетичним вихованням учнів у загальноосвітньому навчальному закладі, в якій представлено систему наукових поглядів, характеристики провідних ідей досліджуваної проблеми.

Ключові слова: управління, управління естетичним вихованням учнів, естетичне виховання, естетичний розвиток, естетична культура.

Постановка проблеми

Вступ. Важливим напрямом реформування освіти згідно із Законом України «Про освіту», Державною національною програмою «Освіта (Україна XXI століття)», Концепцією національного виховання та Концепцією художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах України є забезпечення творчого розвитку особистості. Вагомим значення у цьому контексті набувають питання вдосконалення естетичного виховання підростаючого покоління, формування і розвитку естетичних почуттів, художніх уподобань, естетичної свідомості особистості, емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва, людини і світу.

Важливим фактором у цій діяльності виступає управління естетичним вихованням учнів, адже саме від якості управління залежить і якість освіти. Управлінська діяльність щодо естетичного виховання учнів потребує від керівників знань теоретичних основ соціального управління, специфіки загальної середньої освіти, статичної та динамічної структури кожного рівня управління, зовнішніх і внутрішніх факторів естетичного виховання, закономірностей розвитку естетико-виховної роботи в нестабільних умовах, який обумовлюється, з одного боку, урядовими та державними документами, з іншого боку — потребами самої людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зміст, цілі, завдання естетичного виховання учнів, реалізацію яких повинна забезпечити система управління, чітко визначені державними та концептуальними документами, такими як: Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Державною національною програмою «Освіта (Україна XXI століття)», Концепцією загальної мистецької освіти, Концепцією безперервної системи національного виховання, Концепцією національного виховання, Концепцією художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх закладах, Національною комплексною програмою естетичного виховання.

Метою даної статті є аналіз концептуальних підходів до управління естетичним вихованням учнів.

Виклад основного матеріалу

Новий підхід до визначення завдань виховання підростаючого покоління відображений у «Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності» та «Національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті» [1]. В цих документах серед основних стратегій і напрямів розвитку освіти важливе місце посідає формування життєвих цінностей та ставиться завдання створити умови для розвитку і сомореалізації кожної особистості, формувати покоління, яке здатне навчатися упродовж життя, створювати й розвивати життєві цінності громадянського суспільства.

Національна доктрина орієнтує на нову гуманістично-інноваційну філософію освіти, що забезпечить відчутне зростання інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу суспільства й особистості [6].

Стратегічним напрямом реформування освіти згідно із Законом України «Про освіту» [2] та Державною національною програмою «Освіта (Україна XXI століття)» [1]

є надання якісної середньої освіти та забезпечення умов для творчого розвитку особистості на основі впровадження у навчально-виховний процес новітніх педагогічних технологій.

Загальна середня освіта має забезпечити умови для морального, інтелектуального, фізичного, художньо-естетичного розвитку учнів, виховання громадянина демократичного суспільства, яке визнає освіченість, вихованість, культуру найвищими цінностями, незамінними чинниками соціального прогресу. Одним із основних завдань є виховання школяра як людини моральної, людини культури з розвиненим естетичним і етичним ставленням до навколишнього світу і до самої себе.

Серед основних напрямів побудови виховного процесу (розумове, трудове, фізичне, моральне, естетичне) у Концепції національного виховання важливе місце надається естетичному вихованню школярів. У ній наголошується, що формування громадянських рис передбачає художньо-естетичну освіченість особистості й розвиток почуття прекрасного; формування здатності розуміти та цінувати твори мистецтва, пам'ятки історії [4].

В основу обґрунтування Концепції загальної мистецької освіти, яка розроблена відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту» [2] і спрямована на реалізацію Національної доктрини розвитку освіти в Україні [6], покладено культурологічний підхід. Адже саме цей підхід дає змогу діалектично поєднати культурологічний (культура людства) і антропологічний (культура суб'єкта) виміри, узгодити зміст художньої освіти школярів з міжнародними пріоритетами та наблизити до реального статусу культури в епоху глобалізації.

Головним чинником загальної мистецької освіти у процесі сприймання й інтерпретації творів мистецтва і практичної художньої діяльності виступає виховання в учнів ціннісного ставлення до дійсності та мистецтва, розвиток художньої свідомості і компетентності, здатності до самореалізації, потреби в духовному самовдосконаленні.

Метою естетичного виховання, згідно з «Концепцією художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх закладах» є: формування в учнів особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва, розвиток загальних і спеціальних здібностей, художньо-образного мислення, стимулювання творчого потенціалу особистості, виховання потреби в художньо-творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні [3].

Національна комплексна програма естетичного виховання визначає завдання формування естетичних потреб і досвіду людини (емоцій і почуттів, поглядів, смаків, ідеалів, інтересів), як основи виховання естетичного відношення, активності щодо сприймання, освоєння та перетворення дійсності, що сприяє вихованню всебічно і гармонійно розвиненої особистості, максимальному використанню естетичного фактора в удосконаленні національної самосвідомості людей, піднесенні їхньої трудової і соціальної активності, зростання творчого потенціалу України. Естетичне виховання слугує укріпленню моральних позицій людини. Програма покликана сприяти формуванню в найтіснішій єдності з іншими видами виховання активних громадян України, справедливих, прогресивних, цінителів високих досягнень вітчизняної і світової культури, які характеризуються відповідальністю, чесністю, порядністю і справедливістю [5].

Проаналізувавши вищезазначені документи, в яких чітко визначені цілі, завдання, зміст естетичного виховання учнів і закладено нові підходи до організації навчання і виховання, органічною складовою якої є художньо-естетична освіта, естетичне виховання учнів, нами розроблено і науково обґрунтовано Концепцію управління естетичним вихованням учнів у загальноосвітньому навчальному закладі, в якій представлено систему наукових поглядів, характеристики провідних ідей досліджуваної проблеми.

Ця концепція розроблена відповідно до законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», вона ґрунтується на основних положеннях Концепції 12-річної загальноосвітньої школи, Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, Концепції безперервної системи національного виховання, Концепції національного виховання, Концепції загальної мистецької освіти, Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх закладах і спрямована на забезпечення якості естетико-виховної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі.

Реалізація цілісного підходу до естетичного виховання учнів в умовах нової гуманітарно-педагогічної парадигми передбачає поряд із традиційним монопредметним викладанням мистецтв пошук шляхів інтеграції дисциплін художньо-естетичного циклу, а також прогнозування міжпредметних і міжгалузевих зв'язків у межах шкільної освіти взагалі.

Проблема естетичного виховання особистості на сьогодні постає як соціальна проблема. Стан естетичної культури суспільства як у світі, так і в Україні викликає занепокоєння. Часто корозія усталених естетичних цінностей є наслідком прагматизації життя, нехтування естетичних, моральних, соціальних норм і за своїми масштабами, за великим рахунком, становить глобальну соціальну проблему.

Постає необхідність створення такої системи управління естетичним вихованням учнів, яка б забезпечувала освітні потреби кожного школяра відповідно до його нахилів, інтересів, можливостей, де пріоритетним буде виховання загальнолюдських цінностей особистості (доброти, милосердя, толерантності, почуття краси та ін.), стимулювання її внутрішніх сил до саморозвитку і самовиховання.

Необхідність удосконалення управління естетичним вихованням учнів зумовлена потребою розв'язати наявні суперечності:

- між високими вимогами до професійної діяльності суб'єктів управління та реальним станом управління естетичним вихованням учнів у загальноосвітньому навчальному закладі;

- між об'єктивною необхідністю підвищення якості управління естетико-виховною діяльністю в сучасній школі та недостатньою розробленістю структури, змісту й відповідної технології розв'язання цієї проблеми;

- між посиленою потребою школи у високопрофесійній діяльності вчителів щодо естетичного виховання учнів та невідповідністю механізмів її методичного забезпечення.

Метою цієї концепції є визначити місію, цілі, завдання управління естетичним вихованням учнів, виокремити принципи, функції його організаційно-методичних засад, розробити їх чітку структуру та зміст, схарактеризувати очікувані результати управління естетичним вихованням учнів у загальноосвітньому навчальному закладі.

Управління естетичним вихованням призначено для:

- створення цілісного естетико-виховного середовища у школі;
- створення об'єктивних і суб'єктивних умов для здійснення естетичного виховання учнів;

- якісного виконання концептуальних цілей і завдань естетичного виховання учнів у загальноосвітньому навчальному закладі.

Управління естетичним вихованням учнів спрямовано на розв'язання таких завдань:

- удосконалення процесу естетичного виховання учнів;
- підвищення рівня професійної компетентності вчителів щодо естетичного виховання учнів;

- підвищення рівня естетичної культури педагогів та учнів;
- реалізацію цільових програм естетичного виховання учнів у загальноосвітньому навчальному закладі.

Ця концепція заснована на методологічних та організаційних принципах управління естетичним вихованням учнів загальноосвітнього навчального закладу.

До методологічних принципів належать:

- принцип системності: передбачає, що управління естетичним вихованням учнів розглядається не тільки як самостійна ланка, всі елементи якої не просто зв'язані, а й знаходяться у взаємозалежності, а й як частина всіх інших аспектів управління школою; акцентує увагу на системному аналізі процесу естетичного виховання, чіткому визначенні цілей і критеріїв естетико-виховної роботи, проведенні структуризації, що розкриває весь комплекс питань, які слід розв'язати;

- принцип цілеспрямованості: передбачає чітке і зрозуміле формулювання цілей для забезпечення ефективного результату. Визначення мети супроводжується узгодженням цілей усіх виконавців, урахуванням реальних умов, нормативних документів та ін. Це, в свою чергу, забезпечує реалістичність мети;

- принцип науковості: орієнтує на управління з наукових позицій, що потребує від керівників оволодіння теоретичними основами організації діяльності, прийняття управлінського рішення і його реалізації, усвідомлення й аналізу одержаних результатів; урахування суб'єктами управління досягнень педагогіки, психології, інших наук щодо реалізації естетичного виховання учнів;

- принцип концептуальності спрямовує на те, що управління естетичним вихованням має ґрунтуватися на чітко визначених положеннях, системі поглядів на цю діяльність, що забезпечить єдність і логічну несуперечливість підходів в її організації та оцінці;

- принцип комплексності: передбачає внутрішній взаємозв'язок усіх видів естетичного виховання і дає можливість перебороти однобічність і функціоналізм у навчально-виховній роботі, забезпечує цілісність фізичного, психічного, соціального розвитку особистості дитини, всіх її здібностей в усіх сферах різнобічної діяльності і спілкування. Комплексність у естетичному вихованні — це розкриття внутрішніх зв'язків і взаємозв'язків між усіма сторонами виховання, між різноманітними його засобами та методами. Саме комплекс різноманітних педагогічних впливів забезпечує різнобічність, гармонійність, цілісність формування особистості школяра.

До організаційних принципів відносимо:

- принцип нових завдань: полягає в тому, щоб традиційні підходи, методи, прийоми управління естетичним вихованням перебудувати відповідно до нових умов і можливостей. На практиці це означає, що під час аналізу естетико-виховної роботи виявляються невикористані резерви і намічається список завдань, які з різних причин не розв'язувались повністю, або частково. Ці завдання повинні мають спрямовані на своєчасність і оптимальність рішень, які приймаються;

- принцип естетизації усього шкільного життя. Естетичне виховання проникає у всі сфери життя, воно забезпечується всіма ланками виховання і використовує багатство і різноманітність його засобів. Нові виховні завдання, які стоять сьогодні перед загальноосвітньою школою, докорінним чином змінили й установки в естетичному вихованні. Від завдань — пізнавати, відчувати, розуміти прекрасне — вони перетворилися на більш складні і пов'язані зі здатністю творити це прекрасне у навколишній дійсності, праці, мистецтві, у повсякденному житті. Реалізовувати ці завдання реалізувати бути готовий кожен педагог.

- принцип відповідності змістового і процесуального компонентів навчання педагогів: спрямовує на те, що кожен вид, елемент змісту методичної роботи може бути оптимально засвоєний лише в діяльності, адекватній його природі. Ця відповідна діяльність з навчальним матеріалом включає в себе завдання і мотив його прийняття; поняття, закони і технології, які задають орієнтир певній діяльності; постійну допомогу з боку керівника і механізм його співробітництва з колегами;

- принцип першого керівника: передбачає, що реалізація організаційно-методичних засад управління естетичним вихованням учнів повинна здійснюватися під безпосереднім керівництвом першого керівника. Практика переконливо свідчить, що будь-яка спроба передовірити цю справу іншим не дає очікуваного ефекту;

- принцип індивідуального підходу: означає врахування інтересів, особливостей, рівня професійної підготовки, досвіду педагогів. Його можна реалізувати тільки на основі постійного вивчення індивідуальності кожного члена колективу, діагностики професійного рівня і професійних потреб педагогів;

- принцип мотивування та стимулювання: має психологічний, моральний, матеріальний характер, передбачає розробку дієвої системи стимулювання, забезпечення належних умов праці.

Структуру та зміст управління естетичним вихованням учнів складають організаційні та методичні засади.

Організаційні засади управління естетичним вихованням учнів, у свою чергу, включають в себе:

- 1) організацію діяльності (вивчення й аналіз реального стану естетичного виховання учнів; визначення стратегічних і тактичних цілей; планування роботи з кадрами;

планування навчально-виховного процесу; мотивація педагогів; контроль за реалізацією завдань естетичного виховання учнів);

2) організацію умов (нормативно-правове, науково-інформаційне, кадрове, дидактичне, технологічне, матеріально-технічне, фінансове забезпечення);

3) організацію моніторингу естетичного виховання учнів.

Методичними засадами управління естетичним вихованням учнів є:

1) діагностування (готовності педагогів до здійснення естетичного виховання учнів, рівня їхньої естетичної культури, володіння фахівцями методикою викладання дисциплін художньо-естетичного циклу);

2) підготовка вчителя до здійснення естетичного виховання учнів (зміст, методи, форми, методичної роботи; використання передового педагогічного досвіду);

3) підготовка вчителя до вивчення результативності естетичного виховання учнів (формування умінь роботи з діагностичним інструментарієм; використання базових «Валіметричних моделей; експертиза ефективності педагогічних засобів). Результатом реалізації методичних засад має стати готовність учителя до здійснення естетичного виховання учнів.

Функціями організаційно-методичних засад управління естетичним вихованням учнів визначено:

1) інформаційно-аналітичну, яка сприяє отриманню інформації про стан естетичного виховання учнів; визначає відповідність освітнього процесу естетичним потребам; сприяє обізнаності суб'єктів управління з питань естетичного виховання учнів; забезпечує адекватне відображення перебігу естетико-виховних процесів у школі;

2) організаційно-координаційну, яка визначає єдиний підхід до організації управління естетичним вихованням учнів; місце і роль кожного члена колективу в досягненні цілей естетичного виховання та реалізації планів; взаємозв'язки між персоналом, завданнями і роботою; дає змогу інтегрувати та координувати усі наявні ресурси (часові, кадрові, матеріально-технічні, фінансові);

3) контрольню-оціночну, яка забезпечує зворотний зв'язок; порівняння стандартів (основних виховних орієнтирів), норм, планів і реального стану естетичного виховання;

4) навчальну, яка забезпечує цілеспрямовану підготовку вчителів до професійного здійснення естетичного виховання учнів; сприяє навчанню вчителів вимірювати результати естетико-виховної роботи.

Умовами успішної реалізації концепції управління естетичним вихованням учнів є комплексне розв'язання таких питань:

- документаційне забезпечення передбачає створення внутрішніх документів (плани, комплексні програми, цільові проекти, накази, посадові інструкції, аналітичні довідки, тощо);

- науково-інформаційне забезпечення діяльності педагогів з естетичного виховання учнів (навчальні плани та програми, наукова література, посібники, методичні рекомендації, листи, розробки уроків, тренінги, конкурси, семінари, семінари-практикуми, учнівські конференції, методичні об'єднання, розробки методичних рекомендацій на допомогу вчителю, забезпечення доступу до мережі Інтернет, інформаційної комп'ютерної бази навчального закладу; використання педагогами інформаційно-комунікаційних технологій; бази даних інноваційних технологій, тощо);

- кадрове забезпечення: планування людських ресурсів, яке передбачає: розширення ранньої практики прогнозування зайнятості та послідовного планування відбору відповідних фахівців; установлення двосторонніх зв'язків між плануванням людських ресурсів і плануванням діяльності з естетичного виховання учнів; зв'язок з іншими закладами, установами, громадськими організаціями тощо щодо спільного розв'язання завдань естетичного виховання учнів; використання механізмів залучення педагогів до прийняття й ухвалення управлінських рішень, створення сприятливого психологічного клімату; створення умов для вдосконалення та самовдосконалення вчителів; налагодження довіри з педагогами, що приводить до «партнерства», отримання від педагогів повної інформації про стан справ з реалізації завдань естетичного виховання учнів у школі;

- технологічне забезпечення включає такі взаємопов'язані та взаємозумовлені компоненти: всебічне інформування педагогів про сучасні наукові педагогічні досягнення щодо естетичного виховання учнів, формування бажання працювати по-новому; оволодіння змістом і методикою інноваційних педагогічних технологій щодо естетичного виховання учнів, освоєння технологій розробки та застосування педагогічних інновацій, моніторинг готовності вчителя до використання інновацій в естетичному вихованні учнів, моніторинг результативності діяльності вчителя.

Ця концепція управління естетичним вихованням учнів покликана підвищити рівень організаційної та методичної діяльності керівників загальноосвітніх навчальних закладів щодо естетичного виховання учнів.

Очікувані результати реалізації Концепції управління естетичним вихованням учнів загальноосвітніх навчальних закладів спрямовані на підвищення рівня управління естетичним вихованням учнів, удосконалення методичної роботи з естетичного виховання учнів, підвищення рівня естетичної культури педагогічних працівників.

Висновки

Отже, концептуальні підходи до управління естетичним вихованням учнів загальноосвітнього навчального закладу набувають нового особистісно орієнтованого значення. Загальна мета конкретизується в основних завданнях, що інтегрують навчальні, розвивальні й виховні аспекти художньо-естетичної освіти. Саме тому естетичне виховання спрямоване на формування художньо-естетичної досконалості, організацію художньо-естетичної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI ст.). — К. : Райдуга, 1994. — С. 2–4.
2. Загвязинский В. И. Методология и методика дидактического исследования / В. И. Загвязинский. — М. : Педагогика, 1982. — 160 с.
3. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах // Педагогічна газета. — 2001. — № 12. — С. 5–7.
4. Концепція національного виховання // Освіта. — 1996. — 7 серп. — С. 22–34.
5. Національна комплексна програма естетичного виховання // Рідна школа. — 1995. — № 12. — С. 29–52.
6. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта. — 2002. — 24 квіт. — 1 трав. — С. 2–4.

Vargata O. V.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К УПРАВЛЕНИЮ ЭСТЕТИЧЕСКИМ ВОСПИТАНИЕМ УЧАЩИХСЯ

Анализируются концептуальные подходы к управлению эстетическим воспитанием учащихся, в которых четко определены цели, задачи, содержание эстетического воспитания учащихся и научно обоснована Концепция управления эстетическим воспитанием учащихся в общеобразовательном учебном заведении, в которой представлена система научных взглядов, характеристика основных идей исследуемой проблемы.

Ключевые слова: *управление, управление эстетическим воспитанием учащихся, эстетическое воспитание, эстетическое развитие, эстетическая культура.*

Vargata O. V.

CONCEPTUAL APPROACHES TO MANAGEMENT AESTHETIC OF EDUCATION OF STUDENTS

In dannoy Article conducted analysis kontseptualnyh approaches to the management of the aesthetic of education of students in kotorыh Rosary opredeleny goals, objectives, the content of education of students aesthetic and scientific management concept obosnovano aesthetic of education of students in obscheobrazovatelnom uchebном institution, in kotoroj presented system nauchnyh vzhlyadov, the characterization of major ideas yssleduемой problems.

Key words: *management, management of esthetic education, esthetic education of pupils, esthetic development, esthetic culture.*